

Sygn. akt VII U 398/15

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 lutego 2016 roku

Sąd Okręgowy w Lublinie VII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący – Sędzia SO Małgorzata Kowalska

Protokolant Agnieszka Goluch

po rozpoznaniu w dniu 2 lutego 2016 roku w Lublinie

sprawy S. L.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L.

o prawo do emerytury

na skutek odwołania S. L.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L.

z dnia (...) roku znak (...)

I. zmienia zaskarżoną decyzję i ustala S. L. prawo do emerytury od dnia (...)roku;

II. zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L. na rzecz S. L. kwotę 60 złotych powiększoną o obowiązującą stawkę podatku od towaru i usług tytułem zwrotu kosztów adwokackich.

Sygn. akt VII U 398/15

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia (...)roku, znak: (...)Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L. odmówił S. L. prawa do emerytury na podstawie art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2015 roku, poz. 748 ze zm.) oraz rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 roku w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U z 1983 r., Nr 8, poz. 43 ze zm.), z uwagi na to, że na dzień 1 stycznia 1999 roku wnioskodawca nie udowodnił co najmniej 15 - letniego okresu pracy w warunkach szczególnych, wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. Organ rentowy nie uznał za pracę w szczególnych warunkach okresów zatrudnienia wnioskodawcy od dnia 13 lutego 1973 roku do dnia 19 marca 1994 roku w Przedsiębiorstwie (...) w M., ponieważ prace przedstawione w świadectwie pracy w szczególnych warunkach, nie są zgodne ze stanowiskami pracy wykazanymi w przepisach resortowych na które powołał się pracodawca oraz z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 roku (decyzja – k. 15 a.e.).

W odwołaniu S. L. nie zgodził się z zaskarżoną decyzją wskazując, że w nieuwzględnionym przez organ rentowy okresie pracował w warunkach szczególnych, a braki na które zwrócił uwagę zakład nie są możliwe do sprostowania z uwagi na to, że zakład pracy nie istnieje (odwołanie – k. 2 akt sądowych).

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jego oddalenie podnosząc argumenty, które legły u podstaw zaskarżonej decyzji (odpowiedź na odwołanie – k. 5 – 5v. a.s.).

Sąd Okręgowy ustalił, co następuje:

S. L., urodzony (...), w dniu (...) roku złożył wniosek o emeryturę. We wniosku wskazał, iż nie jest członkiem otwartego funduszu emerytalnego, nie pozostaje w stosunku pracy, a uprawniony jest do renty z tytułu niezdolności do pracy (vide wniosek k. 1-4 a.s.)

Na podstawie zgromadzonych wcześniej oraz przedłożonych wraz z wnioskiem dokumentów organ rentowy uznał za udowodniony na dzień 1 stycznia 1999 roku łączny okres podlegania ubezpieczeniom w wymiarze 25 lat, 10 miesięcy i 1 dnia, w tym 25 lat, 8 miesięcy i 3 dni okresów składkowych oraz 1 miesiąc i 28 dni okresów nieskładkowych. Organ rentowy nie uwzględnił do stażu pracy w szczególnych warunkach żadnego okresu zatrudnienia ubezpieczonego (okoliczności bezsporne).

Do akt organu rentowego złożone zostało świadectwo wykonywania pracy w szczególnych warunkach wystawione przez Przedsiębiorstwo (...) w M., z którego treści wynikało, że w okresie od dnia 13 lutego 1973 roku do dnia 19 marca 1994 roku ubezpieczony był zatrudniony we wskazanym podmiocie, wykonując stale i w pełnym wymiarze czasu prace malarza konstrukcji i wyrobów (lakiernika) wymienione w dziale XIV, poz. 17 pkt. 2 wykazu stanowiącego załącznik nr 1 do zarządzenia nr 9 Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych z dnia 1 sierpnia 1983 roku w sprawie wykazu stanowisk pracy w zakładach pracy podległych Ministrowi Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach oraz rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 roku (k. 6 akt rentowych).

S. L. w dniu 13 lutego 1973 roku został przyjęty do pracy w (...) Zakładach (...) w M. (następnie Przedsiębiorstwo (...) w M.) na stanowisko malarza przemysłowego. W dniu (...) roku skarżący został powołany do odbycia zasadniczej służby wojskowej, wcześniej od dnia 12 kwietnia 1974 roku do 23 kwietnia 1974 roku skorzystał z urlopu bezpłatnego. Do pracy powrócił w dniu (...) roku, po odbyciu służby wojskowej, ponownie na stanowisko malarza. Następnie pracował na tym stanowisku nieprzerwanie do dnia 6 października 1991 roku, używano tylko zamiennie nazw stanowiska: malarz i malarz konstrukcji, maszyn i wyrobów metalowych. Od dnia 7 października 1991 roku do dnia 7 stycznia 1992 roku tj. na okres trzech miesięcy przeniesiono odwołującego na stanowisko robotnika transportowego, w związku z zaleceniem lekarskim. Następnie od dnia 17 marca 1993 roku, do końca zatrudnienia tj. do 9 września 1994 roku powierzono wnioskodawcy stanowisko łączone: portiera i malarz konstrukcji, maszyn i wyrobów (vide akta osobowe kk. 22 a.s.).

W czasie powyższego okresu zatrudnienia wnioskodawcę dodatkowo wcielono do jednostki (...) okresie od dnia 13 grudnia 1981 roku do 8 kwietnia 1982 roku oraz dwukrotnie kierowano na miesięczne ćwiczenia wojskowe w latach 1983 i 1985 (vide akta osobowe k. 22 a.s.).

Na zajmowanym przez odwołującego stanowisku malarza – malarza konstrukcji, maszyn i wyrobów metalowych wnioskodawca pracował na wydziale malarni i zajmował się malowaniem i lakierowaniem natryskowym wyrobów metalowych. Malował przyczepy, deskowania, kontenery. Wykonywał to ręcznie, pistoletem natryskowym, używając farb chlorokauczukowych, epoksydowych, poliuretanowych oraz rozpuszczalników nitro i benzyny. Prace te wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu, w odzieży ochronnej i w masce przeciwpylowej. Pracował na hali, gdzie taką samą pracę wykonywało około 12-14 osób, w ramach jednej zmiany. Panowało tam duże zapylenie. Malarze otrzymywali mleko i inne posiłki regeneracyjne (zeznania wnioskodawcy k. 39 a.s. w zw. z k. 14v-15 a.s., zeznania świadków J. W. k. 38-38v a.s. oraz D. B. k. 38v a.s.).

Przystępując do oceny dowodów osobowych należy stwierdzić, że przesłuchani w sprawie świadkowie to osoby obce dla ubezpieczonego. Świadek J. W. pracował z wnioskodawcą w okresie od dnia 1984 roku. Świadek pracował w służbie BHP. Miał on stały kontakt z wnioskodawcą i z tego tytułu posiadał wiedzę o czynnościach jakie skarżący wykonywał.

Świadek D. B. pracowała ze S. L. od 1973 roku, sama również pracowała na stanowisku malarza. Zeznała, że pracowali na tej samej hali produkcyjnej w malarni. Obydwoje świadkowie podkreślili, iż wnioskodawca co do zasady przez cały okres zatrudnienia pracował na tym samym stanowisku i wykonywał te same czynności – malowania i lakierowania natryskowego. Wskazane okoliczności pozwalają w ocenie Sądu na przyjęcie, że świadkowie posiadają niezbędne wiadomości dotyczące okoliczności zatrudnienia ubezpieczonego w zakresie jego obowiązków oraz warunków w jakich były wykonywane co do okresu objętego sporem. Zeznania świadków są logiczne oraz wzajemnie się uzupełniają, wobec czego Sąd uznał je za wiarygodne. Należy wskazać, że organ rentowy nie podniósł okoliczności, które mogłyby godzić w wiarygodność ich zeznań. Podkreślić w tym miejscu należy, iż Sąd oparł na zeznaniach świadków swoje ustalenia odnośnie charakteru wykonywanych przez skarżącego czynności, wymiaru czasu pracy oraz ewentualnie innych czynności jakie wykonywał on w czasie pracy. Świadkowie nie pamiętali, ze względu na znaczny upływ czasu czy wnioskodawca korzystał z urlopów bezpłatnych, zasiłków chorobowych, w jakich dokładnie datach pracował. W ocenie Sądu jest to naturalne i świadczy o autentyczności ich zeznań. tym bardziej, że ustaleń w tym zakresie można było dokonać na podstawie zachowanych akt osobowych.

Sąd co do zasady uznał za wiarygodne wyjaśnienia i zeznania ubezpieczonego jako zasadniczo zgodne z zeznaniami świadków.

Jak wyżej wskazano, powyższy stan faktyczny Sąd Okręgowy ustalił również w oparciu o powołane dowody z dokumentów. Ich autentyczność w toku procesu nie była kwestionowana przez strony. Ich forma oraz treść nie wzbudziła ponadto wątpliwości co do ich autentyczności z urzędu, wobec czego zostały one uznane za wiarygodne w całości i jako takie stanowiły pełnowartościowe źródło informacji o okolicznościach faktycznych w sprawie.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Odwołanie S. L. jest zasadne i zasługuje na uwzględnienie.

Do okoliczności spornych w rozpoznawanej sprawie, biorąc pod uwagę treść zaskarżonej decyzji oraz odwołania i składanych przez ubezpieczonego zeznań należy możliwość zakwalifikowania okresu zatrudnienia ubezpieczonego w Przedsiębiorstwie (...) w M. od dnia 13 lutego 1973 roku do dnia 17 marca 1994 roku, w wymiarze 21 lat, 1 miesiąca i 4 dni, jako pracy w szczególnych warunkach, celem ustalenia, w związku z nieuznaniem przez organ rentowy żadnego okresu zatrudnienia ubezpieczonego jako pracy wykonywanej w szczególnych warunkach, czy legitymuje się on 15 – letnim okresem tak kwalifikowanej pracy.

Zgodnie z art. 24 ust. 1 b pkt 20 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz. U. z 2015 roku, poz. 748) – zwanej dalej ustawą emerytalną, ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 roku przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku emerytalnego, wynoszącego dla mężczyzn urodzonych po dniu 30 września 1953 roku co najmniej 67 lat. Ubezpieczony nie ukończył wyżej wymienionego wieku, zatem nie spełnia warunków niezbędnych do ustalenia mu prawa do emerytury w oparciu o powołany przepis.

Natomiast w myśl art. 46 w związku z art. 32 ustawy emerytalnej ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 roku, a przed dniem 1 stycznia 1969 roku będącym pracownikami zatrudnionymi w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze przysługuje emerytura w wieku niższym niż wskazany, jeżeli nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego i warunki do uzyskania emerytury określone w tych przepisach spełnią do dnia 31 grudnia 2008 roku. Przy czym wiek emerytalny, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie, których wymienionym osobom przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych. Według § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 roku w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) – zwanego w dalszej części rozporządzeniem Rady Ministrów, pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie A, nabywa prawo do emerytury, jeżeli osiągnął wiek emerytalny wynoszący 60 lat dla mężczyzn

oraz ma wymagany okres zatrudnienia, w tym, co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach. S. L. do dnia 31 grudnia 2008 roku nie osiągnął wymaganego przez cytowany przepis wieku emerytalnego – 60 lat.

Jednakże zgodnie z art. 184 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej, mężczyznom urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 roku przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, 33, 39 i 40, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy osiągnęli okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymaganym w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 65 lat oraz okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 25 lat. Emerytura przysługuje pod warunkiem nieprzystąpienia do otwartego funduszu emerytalnego albo złożenia wniosku o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa.

Przepis art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej stanowi, że za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia. Wiek emerytalny, o którym mowa w ust. 1, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie, których osobom wymienionym w ust. 2 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych (art. 32 ust. 4 ustawy).

Zgodnie z § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy. Według § 3 rozporządzenia Rady Ministrów okres zatrudnienia wymagany do uzyskania emerytury, zwany dalej „wymaganym okresem zatrudnienia”, uważa się okres wynoszący 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn, liczony łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczanymi do okresów zatrudnienia. Natomiast § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów stanowi, że pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie A, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) osiągnął wiek emerytalny wynoszący: 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn,
- 2) ma wymagany okres zatrudnienia, w tym, co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Jednocześnie § 1 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów stanowi, że właściwi ministrowie, kierownicy urzędów centralnych oraz centralne związki spółdzielcze w porozumieniu z Ministrem Pracy, Płac i Spraw Socjalnych ustalają w podległych i nadzorowanych zakładach pracy stanowiska pracy, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazach A i B.

Sumując powyższe, aby nabyć prawo do emerytury S. B. musiał spełnić łącznie następujące przesłanki:

- 1) osiągnąć obniżony do 60 lat wiek emerytalny;
- 2) nie przystąpić do otwartego funduszu emerytalnego;
- 3) na dzień 1 stycznia 1999 r. udowodnić:
  - a) co najmniej 15 - letni okres wykonywania prac w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze oraz
  - b) staż pracy w wymiarze co najmniej 25 lat.

Bezspornym jest, że ubezpieczony w dniu wydania zaskarżonej decyzji ukończył wymagane 60 lat i na dzień 1 stycznia 1999 roku legitymuje się 25 - letnim stażem pracy.

Przechodząc do oceny, czy ubezpieczony spełnia warunek legitymowania się co najmniej 15 – letnim stażem pracy w warunkach szczególnych należy wskazać, że skarżący występując do organu rentowego o przyznanie świadczenia emerytalnego przedłożył na okoliczność wykonywania prac w szczególnych warunkach w okresach

od dnia 13 lutego 1973 roku do dnia 19 marca 1994 roku dokument wymagane przez prawo, tj. świadectwa wykonywania pracy w szczególnych warunkach, w stosunku do których organ rentowy podniósł zarzuty natury formalnej. W ocenie Sądu wskazana okoliczność nie może dyskwalifikować możliwości ubezpieczonego ubiegania się o przedmiotowe świadczenie. Należy mieć bowiem na uwadze, że wadliwe wystawienie jak i brak wystawienia wskazanego dokumentu nie jest wystarczającą podstawą do przyjęcia, że pracownik nie wykonywał pracy w takich warunkach. Obowiązek sporządzenia dokumentacji w tym zakresie obciąża pracodawcę, w związku z czym wyciąganie wobec pracownika jakichkolwiek negatywnych konsekwencji braku jej sporządzenia bądź wadliwości, byłoby dla niego nazbyt krzywdzące.

Należy mieć na uwadze fakt, że w postępowaniu sądowym nie znajdują zastosowania ograniczenia w zakresie dopuszczalnych źródeł dowodowych, ustanowione na potrzeby postępowania przed ZUS, a wynikających z rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 11 października 2011 roku w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno – rentowe (Dz. U. z 2011 roku, Nr 237, poz. 1412). Zasadniczym bowiem celem postępowania sądowego jest rozstrzygnięcie sprawy po dostatecznym, wszechstronnym wyjaśnieniu jej okoliczności spornych. Ułatwia to art. 473 k.p.c., który wprost stanowi, iż w postępowaniu przed sądem w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych nie stosuje się przepisów ograniczających dopuszczalność dowodu ze świadków i przesłuchania stron.

Powyższe oznacza, że każdy fakt może być dowodzony wszelkimi środkami, które Sąd uzna za pożądane, a ich dopuszczenie za celowe (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 10 marca 1984 r., sygn. III UZP 6/84; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 września 1984 r., sygn. III UZP 48/84; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 lipca 1997 r., sygn. II UKN 186/97; wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 29 stycznia 2013 r., sygn. III AUa 808/12). Z przedstawionym poglądem i wynikającymi z niego wnioskami Sąd Okręgowy w pełni się zgadza.

Przeprowadzone postępowanie dowodowe, w którym Sąd oparł się na dokumentach znajdujących się w aktach osobowych i aktach ZUS, jego zeznaniach złożonych w trybie art. 299 k.p.c. oraz zeznaniach świadków, pozwoliło ustalić w sposób pewny, że ubezpieczony wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracę w warunkach szczególnych w okresie zatrudnienia od dnia 13 lutego 1973 roku do dnia 6 października 1991 roku oraz od dnia 8 stycznia 1992 roku do dnia 17 marca 1993 roku (w okresie od 7 października 1991 roku do 7 stycznia 1992 roku pracował jako robotnik transportowy) w łącznym wymiarze 20 lat, 9 miesięcy i 5 dni (po odliczeniu dziewięciu dni urlopu bezpłatnego). Z poczynionych ustaleń wynika, że we wskazanych okresach ubezpieczony na stanowisku malarza ręcznego na malarni zajmował się malowaniem elementów metalowych takich przy wykorzystaniu pistoletu natryskowego. Wskazane czynności odpowiadają rodzajowi pracy opisanemu w wykazie A, Dział XIV „Prace różne”, poz. 17 „Lakierowanie ręczne lub natryskowe - nie zhermetyzowane”, stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów.

Do powyższych okresów zaliczono wnioskodawcy okres służby wojskowej w latach 1974 – 1976, gdyż wnioskodawca bezpośrednio przed oraz po odbyciu służby wojskowej pracował w warunkach szczególnych. Zgodnie bowiem z wypracowanym w orzecznictwie poglądem, który Sąd Okręgowy w pełni podziela, zachowanie statusu pracownika zatrudnionego w szczególnych warunkach w rozumieniu § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów w okresie pełnienia służby wojskowej, co skutkuje dopuszczalnością zaliczenia czasu tej służby do stażu uprawniającego do wcześniejszej emerytury, następuje wyłącznie w sytuacji gdy pracownik zatrudniony w szczególnych warunkach przed jej rozpoczęciem, po zakończeniu czynnej służby wojskowej powraca do tego zatrudnienia w przepisany terminie (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 4 grudnia 2013 roku, II UK 217/13; z dnia 25 lutego 2010 roku, II UK 215/09; z dnia 9 marca 2010 roku, I UK 333/09; z dnia 17 maja 2012 roku, I UK 399/11; z dnia 24 maja 2012 roku, II UK 265/11 oraz wyroki Sądów Apelacyjnych w Krakowie z dnia 23 kwietnia 2013 roku, III AUa 1412/12 i w Gdańsku z dnia 15 października 2013 roku, III AUa 213/13). Jak wynika z poczynionych ustaleń ubezpieczony przed dniem 24 kwietnia 1974 roku wykonywał pracę w warunkach szczególnych na stanowisku malarza. Po zakończeniu służby wojskowej z dniem 14 kwietnia 1976 roku powrócił do wykonywania pracy na dotychczasowym stanowisku w warunkach szczególnych z dniem 12 maja 1976 tj. w terminie przewidzianym przez prawo. Mając powyższe poglądy i poczynione ustalenia na uwadze wskazane zaliczenie było w pełni uzasadnione. Należy też zaznaczyć iż Sąd nie dokonywał dalszej oceny okresów wcielenia wnioskodawcy do R. w roku 1981 oraz miesięcznych szkoleń wojskowych

w latach 1983 i 1985, gdyż okresy te nie obniżają ogólnego okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach w na tyle istotny sposób aby spowodować niespełnienie przez skarżącego warunku udowodnienia wymaganego 15 – letniego okresu pracy w warunkach szczególnych

Jak wynika z poczynionych ustaleń S. L. legitymuje się ogólnym stażem pracy wynoszącym ponad 25 lat, ukończył 60 lat życia, nie został członkiem otwartego funduszu emerytalnego oraz pracował w warunkach szczególnych ponad wymagany co najmniej 15 – letni okres. Tym samym ubezpieczony spełnia wszystkie warunki do ustalenia mu prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych od dnia(...) roku, tj. od dnia złożenia wniosku o emeryturę. W tym bowiem dniu spełnił wszystkie warunki do ustalenia prawa do emerytury.

Z tych względów Sąd zmienił zaskarżoną decyzję i na mocy wyżej wskazanych przepisów oraz art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

Sąd Okręgowy orzekł o obowiązku zwrotu kosztów procesu od pozwanego na rzecz wnioskodawcy w wysokości 60 złotych - zgodnie z treścią art. 98 § 1 i 3 k.p.c. oraz § 12 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. z 2002 r. Nr 163, poz. 1348). Na niezbędne koszty dochodzonych praw przez pozwanego składają się koszty zastępstwa procesowego w wysokości 60 złotych.